

Bożena Taras

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID: 0000-0002-2024-5246

bozenataras63@gmail.com

**RELACJA CZŁOWIEK – PIES W AKCIE AGRESJI.
CHARAKTERYSTYKA I NEGATYWNE
WARTOŚCIOWANIE AGRESORA****THE HUMAN-DOG RELATIONSHIP IN AN ACT OF AGGRESSION.
CHARACTERISTICS AND NEGATIVE EVALUATION
OF THE AGGRESSOR**

Abstrakt: Przedmiotem rozważań podjętych w niniejszym artykule są agresywne zachowania człowieka wobec psa. Celem analizy jest przedstawienie jego medialnego obrazu na tle relacji ze zwierzęciem. Podstawę badań stanowi natura ludzka, która daje możliwość opracowania holistycznego obrazu człowieka – uczestnika aktu agresji. Z podanych analizie tekstów wylania się negatywnie wartościowany obraz CZŁOWIEKA PRZEŚLADOWCY, na który składają się kategorie podstawowe: charakter agresora, jego osobowość, stosunek do zwierząt i zachowanie wobec nich, oraz kategorie uzupełniające: płeć, wiek, stosunek własnościowy i miejsce zamieszkania. Wizerunek agresora jest budowany zarówno poprzez opisy jego napastliwych zachowań wobec psa, jak i przy użyciu ujemnie nacechowanych środków językowych bezpośrednio lub pośrednio wartościujących ich agresywne relacje.

Słowa kluczowe: relacja *człowiek – pies*, natura ludzka, agresor, charakterystyka, wartościowanie

Abstract: The article discusses aggressive behaviour of humans towards dogs. The aim of the analysis is to present the media image of a human in the context of their relationship with a dog. The basis of the research is human nature, which allows the creation of a holistic image of a human as a participant in an act of aggression. Analysed texts reveal a negatively valued image of the HUMAN PERSECUTOR, which consists of fundamental categories: the aggressor's character, personality, attitude towards animals, and behaviour towards them, as well as supplementary categories: gender, age, ownership status, and place of residence. The image of the aggressor consists of descriptions of their aggressive behaviour towards the dog and negatively charged linguistic devices that explicitly or implicitly values their aggressive relationship.

Keywords: *human-dog* relationship, human nature, aggressor, characteristics, evaluation

1. Wstęp

Problematyka wiążąca się z kulturową opozycją *człowiek – zwierzę* doczekała się wielu opracowań. Studia nad niejednorodną badawczo relacją *homo – animal* podejmują badacze różnych dziedzin nauki. Okazuje się bowiem, że zagadnienia te są na tyle interesujące i inspirujące, by stać się przedmiotem badań naukowych. Efektem różnorodnych analiz są tematyczne monografie wieloautorskie, rozdziały w pracach zbiorowych czy artykuły w czasopismach¹. Wśród opracowań można znaleźć teksty odnoszące się do relacji *człowiek – pies*, w których skupiono się m.in. na obrazowaniu i wartościowaniu zwierzęcia czy na aktach agresji wobec niego (zob. np. Kolberová 2014, Sobstyl 2017, 2019a, 2019b, Taras 2023).

Przywołana relacja jest również przedmiotem niniejszych rozważań. Celem przyjętej analizy jest przedstawienie obrazu człowieka, wyznaczanego jego postawą wobec psa, oraz określenie środków językowych służących temu opisowi. Analizowany materiał źródłowy obejmuje pięćdziesiąt artykułów opublikowanych w mediach w latach 2008–2023 (zob. Materiały źródłowe). Podstawę badań na temat opozycji *homo – animal* stanowi natura ludzka.

2. Natura ludzka

W polskiej leksykografii leksem *natura* w znaczeniu właściwym dla prowadzonych w niniejszym tekście rozważań definiowany jest jako:

- (1) „właściwości wrodzone, charakter, usposobienie; człowiek, istota o określonym charakterze, usposobieniu” (SJPSz² 298);
- (2) „cechy wrodzone i usposobienie człowieka; też: człowiek o określonym usposobieniu” (SJP PWN @);
- (3) „zespół stałych cech psychicznych, którymi odznacza się dany człowiek” (WSJP @).

Z przywołanych definicji wynika, że natura odnosi się do człowieka, do określających go cech. Stąd też w niektórych źródłach leksykograficznych wyodręb-

¹ Zob. np.: „*Homo – animal*” w *języku i kulturze* (Dąbrowska red. 2003), *Pies w kulturach świata* (Skorupska-Raczyńska, Rutkowska, Żurawska-Chaszczewska red. 2012); *Kot w kulturach świata* (Skorupska-Raczyńska, Rutkowska, Kuska red. 2013); *Wyzwiska z komponentem „pies” w języku polskim* (Kolberová 2014); *Koń w języku, literaturze i kulturze* (Szymonik, Jasińska, Siepietowska i in. red. 2016); *Koń w kulturach świata* (Skorupska-Raczyńska, Rutkowska, Kuska red. 2016); *Wartościowanie człowieka i psa w ogłoszeniach adopcyjnych zwierząt* (Sobstyl 2017); *Kot w literaturze, kulturze, języku i mediach* (Borkowska, Borkowski, Długolecka-Pietrzak i in. red. 2018); „*Bydlę mnie chapsnęło*” – *negatywne obrazowanie psa w komunikacji internetowej* (Sobstyl 2019a); *Językowe obrazowanie zwierząt i ich ochrony w polskich rozporządzeniach i ustawach na przestrzeni stulecia* (Sobstyl 2019b); *Pies w literaturze, kulturze, języku i mediach* (Borkowska, Borkowski, Kozak i in. red. 2019); „*(Nie)ludzki pan*”. *Obraz psa ofiary w mediach* (Taras 2023).

² Tak samo *naturę* zdefiniowano w *Słowniku języka polskiego* pod red. Witolda Doroszewskiego (SJPD @).

nione zostało hasło *natura ludzka / człowiecza*. W *Słowniku języka polskiego* pod red. Witolda Doroszewskiego (SJPD @) *natura ludzka, człowiecza* rozumiana jest jako „psychika, zespół cech psychicznych charakteryzujących rodzaj ludzki, właściwych człowiekowi”, z kolei w *Encyklopedii PWN* (EPWN @) termin *natura ludzka*, opatrzony kwalifikatorem *filoz.*, odnosi się do myśli filozoficznej i pojmowany jest jako „cecha lub zespół cech konstytutywnych, warunkujących tożsamość człowieka”.

Równie ważne dla podjętych rozważań są inne środki językowe zarejestrowane w słownikach języka polskiego, tj. związki frazeologiczne *druga natura* i *gwałcić naturę / zadawać gwałt naturze* oraz leksem *człowieczeństwo*.

W *Wielkim słowniku języka polskiego* pod red. Piotra Żmigrodzkiego pojęcie *druga natura* oznacza albo ‘przyzwyczajenie’, albo ‘drugie oblicze’ i jest definiowane następująco:

- (1) Druga natura jako ‘przyzwyczajenie’ to „coś, do czego człowiek, robiąc to często, często tak się zachowując, przyzwyczał się tak bardzo, że stało się to dla niego odruchowe, jakby miał to wrodzone”.
- (2) Druga natura jako ‘drugie oblicze’ to „druga strona czyjejs osobowości” (WSJP @).

Związek frazeologiczny *druga natura* odnotowano również w *Słowniku języka polskiego* pod red. Mieczysława Szymczaka, ale wyłącznie w znaczeniu ‘przyzwyczajenie’: „Coś jest, coś staje się czyjąś drugą naturą «ktoś przyzwyczał się, przyzwyczajają się do jakiegoś postępowania, do odruchowego zachowania się w jakiś sposób»” (SJPSz 298).

Wyrażenie *druga natura* odnosi się zatem do dwóch zakresów znaczeniowych ogniskujących się wokół przymiotów osoby i podejmowanych przez nią działań intelektualnych. W każdym z tych zakresów można określić zarówno pozytywne, jak i negatywne nacechowanie aksjologiczne. Inaczej jest w przypadku pozostałych środków językowych: związkowi frazeologicznemu *gwałcić naturę / zadawać gwałt naturze*, oznaczającemu „postępować wbrew przyrodzonym właściwościom, wrodzonym skłonnościom kogoś lub czegoś” (SJPSz 298), przypisuje się wartości ujemne, zaś leksemowi *człowieczeństwo*, w znaczeniu „natura ludzka, istotne pozytywne cechy człowieka” (SJP PWN @) „natura ludzka, istotne cechy człowieka, godność ludzka” (SJPD @) – wartości dodatnie.

Myśląc zatem o naturze ludzkiej, należy brać pod uwagę dwa aspekty semantyczne: istotę człowieka i jego działanie. Zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku można wskazać różnice wynikające z antynomii wartości oraz przypisać im cechy dodatnie lub ujemne.

Według Leszka Kołakowskiego w poszanowaniu natury, m.in. różnych gatunków zwierząt, człowiek dostępuje lepszego rozumienia własnego człowieczeństwa (Kołakowski 2004a: 127). Zatem szacunek dla psa, będącego częścią natury – świata zwierzęcego, to umiłowanie stworzenia. Miłość jest bez wątpienia emocją pozytywną – dobrem. Jak zauważa Kołakowski, dobrem jest też natura, „choćby zepsuta, złem

zarażona”, zło jest natomiast „czystym brakiem, nieobecnością tego, co być powinno, negacją”. Odwołując się do św. Augustyna, obecność zła w świecie wartościuje pozytywnie, ponieważ z niego może się zrodzić większe dobro (Kołakowski, 2004b, s. 78). Panem natury, według biblijnego przekazu, jest człowiek (Kołakowski, 2004a, s.124).

Pojęcie natury ludzkiej, które stanowi podstawę badań na temat relacji *człowiek – pies*, daje podstawy do stworzenia holistycznego obrazu człowieka – uczestnika aktu agresji. Aby określić cechy jego charakteru oraz wskazać typowe zachowania, należy omówić środki językowe o różnym nacechowaniu aksjologicznym. Widoczna w badaniach antynomia wartości staje się podstawą rozróżnienia postaw ludzkich sytuowanych na dwóch przeciwległych biegunach, które są rozumiane w kategorii dobra lub kategorii zła³. Zatem z pragmatyczno-aksjologicznej analizy materiału egzemplifikacyjnego – aktów agresji ludzi wobec psów, wyłania się kreowany wartością ludzkiego doświadczenia obraz natury człowieka: na jednym biegunie agresor, na drugim – dobroczyńca⁴. W dalszej części niniejszych rozważań zostanie przedstawiony negatywny obraz CZŁOWIEKA AGRESORA.

3. Obraz agresora

Podjęmowane przez lingwistów rozważania o antynomii wartości koncentrują się m.in. wokół językowo-kulturowego obrazu świata. Skoro język, jak pisze Ryszard Tokarski, wpływa na zachowania człowieka, oddziałuje na sposób postrzegania przez niego świata, ujawnia jego doświadczanie świata, to w języku można również wskazać preferowane postawy czy zalecane typy zachowań utrwalone społecznie (Tokarski, 2014, s. 33). Co więcej, właśnie dzięki doświadczeniu społecznemu, utrwalonemu w języku, człowiek za pomocą języka „może nie tylko doraźnie orzekać o formach istnienia [...] rzeczywistości, ale może ją także wartościować”. Przy czym „znaczeniowa strona języka jest nośnikiem niejednokrotnie ukrytych, danych nie wprost, społecznie utrwalonych sposobów kategoryzowania i oceny rzeczywistości” (Tokarski, 2001, s. 343). Zatem poddane analizie relacje między człowiekiem a psem, stanowiące fragment świata, należy odnieść do jego „ogólniejszych tendencji w ludzkim kategoryzowaniu i wartościowaniu”, a więc do opisu „samego człowieka”. Według Tokarskiego jest to ważny aspekt językowego obrazu świata, którego nie można pominąć (Tokarski, 2014, s. 35).

Z zebranego i opracowanego materiału wyłania się obraz CZŁOWIEKA PRZEŚLADOWCY, w którym zawierają się istotne cechy agresora.

³ Od kilku dziesięcioleci problematyka aksjologiczna jest przedmiotem zainteresowań wielu językoznawców (zob. Puzynina 1992; Krzeszowski 1999; Bartmiński red. 2003; Oskiera red. 2007).

⁴ Dwubiegunowość ludzkich zachowań wobec psa przywołuje w pamięci frazę „Jekyll i Hyde” – podwójną osobowość bohatera noweli *Doktor Jekyll i pan Hyde* (ang. *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde*) Roberta Louisa Stevensona.

3.1. Charakterystyka człowieka agresora

Kreowany na podstawie treści analizowanych tekstów medialnych negatywny obraz człowieka na tle jego relacji z psem odnosi się do takich aspektów, jak: nazwanie, płeć, wiek, stosunek własnościowy, miejsce zamieszkania, charakter, osobowość, stosunek do zwierząt i zachowanie wobec nich. Przyjrzyjmy się zatem charakterystycznym cechom przypisywanym agresorowi, dla których ramę stanowią jego relacje ze zwierzęciem.

3.1.1. Nazwanie

Przede wszystkim podane są w analizowanym zbiorze informacje o napastniku: kim jest / kim był. Nie podaje się jednak nazw własnych – imion i nazwisk osób pastwiących się nad zwierzętami. W zebranych materiale pełne dane osobowe odnotowane zostały wyłącznie raz: aresztowana, której postawiono zarzut znęcania się nad psem ze szczególnym okrucieństwem, nazywała się Erica Black. Częściej podawane jest w tekście imię i inicjał nazwiska agresora, zwłaszcza w sytuacji, gdy toczy się wobec niego postępowanie karne albo poszukuje się go na przykład listem gończym (poszukiwani: *Bartosz D., Joanna S., Monika W., Tomasz L.*; oskarżeni: *Natalia S., Wojciech K.*). Jednakże najbardziej powszechne jest stosowanie nazw pospolitych w celu wskazania napastnika. W badanym materiale w tej funkcji pojawia się zarówno leksyka nienacechowana (np. *człowiek, kobieta, łodzianie, mężczyzna / starszy mężczyzna, mieszkaniec Świdnika / osiedla Sobów; mieszkanka Florydy, opiekunka, para / para mieszkańców Jeleniej Góry, sędzianka, właściciel / właścicielka, 33-latka, 52-latek z Tarnobrzega (woj. podkarpackie), 55-letni mieszkaniec gminy Majdan Królewski*), jak i nacechowana (np. *bestia, oprawca / oprawczy, oskarżony / oskarżona, psychopata, sadysta, sprawca / sprawczy, strzelec, zoofil, zwyrodnialec, źli ludzie*), przy czym miana nienacechowane umożliwiają odtworzenie wybranych cech agresora, zaś słownictwo nacechowane jednoznacznie określa negatywne zachowania osób znęcających się nad zwierzętami i wskazuje na ich winę.

3.1.2. Płeć

Wiele słów nazywających napastników wprost odsyła do ich płci. W odniesieniu do osób płci męskiej stosuje się określenie *mężczyzna*, a w odniesieniu do osób płci żeńskiej – *kobieta*. Wśród mian są też męskie nazwy wykonawców czynności czy osobowych nazw charakterystycznych oraz ich żeńskie warianty (np. *łodzianie, mieszkaniec / mieszkanka, opiekunka, oprawca / oprawczy, partner / partnerka, psychopata, sadysta, sędzianka, sprawca / sprawczy, strzelec, zoofil,*

zwyrodnialec, właściciel / właścicielka). Ponadto w badanych tekstach obok nazw pospolitych pojawiają się nazwy własne – imiona męskie (np. *Bartosz, Tomasz, Wojciech*) i imiona żeńskie (np. *Erica, Joanna, Monika, Natalia*). Na płęć osoby krzywdzącej zwierzę wskazują również użyte formy gramatyczne: czasownikowe, liczebnikowe i zaimkowe (np. *dopuszczał się przemocy, odciął ucho, pobił, postrzelił, skatował, skrepowała łapy i pysk, utopiła, wyrzucił, zabiła, zabraniał karmienia; dwaj mieszkańcy, 32-latka, 39-letnia kobieta, 44-letni partner, 65-latek; jej, jego, on*).

Z analizy zebranego materiału wynika, że agresywne działania wobec zwierząt są przede wszystkim domeną mężczyzn, natomiast kobiety rzadko przejawiają tego typu zachowania.

3.1.3. Wiek

W poddanych badaniu tekstach wszystkie osoby, które zachowują się agresywnie w stosunku do psa, są dorosłe. Rozpiętość wiekowa jest ogromna: agresorzy są zarówno ludźmi młodymi – dwudziesto-, trzydziestoletnimi, w wieku średnim – czterdziesto-, pięćdziesięciolatkami, jak i w wieku senioralnym – sześćdziesięcioletnimi (np. *27-letnia Joanna S., 30-latek, 32-latka, 33-letnia mieszkanka miasta, 36-latek, Monika W. (39 lat), Tomasz L. (44 lata), 45-latek z Łodzi, 51-letni mieszkaniec Łomży, 52-latek z Tarnobrzega (woj. podkarpackie), 55-letni mieszkaniec gminy Majdan Królewski, 62-latek, 65-latek*). Jak wynika z analizy, żaden przedział wiekowy nie predestynuje człowieka do szczególnie agresywnych postaw. Nad zwierzętami znęcają się bowiem zarówno osoby dwudziestoletnie, jak i sześćdziesięcioletnie. Warto w końcu odnotować fakt, że w grupie agresorów nie pojawiają się ani dzieci, ani nastolatki, co może świadczyć o wrażliwości najmłodszych i ich pozytywnym stosunku do zwierząt.

3.1.4. Stosunek własnościowy

Relacja *człowiek – pies* w badanym materiale często przedstawiana jest na tle stosunku własnościowego. Jeśli zatem własność rozumiana jest jako coś, co należy do kogoś, to w tym kontekście pies należy do człowieka określanego mianem *właściciela* (rzadko *właścicielki*). Zdarza się też, że posiadaczami zwierzęcia są *właściciele*. Niestety, osoby krzywdzące zwierzęta zapominają, że tytuł własności do psa ma ograniczenia, że prawo do rozporządzania nim powinno się mieścić „w granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego” (SJP PWN @).

- (1) Na miejsce przyjechała straż miejska. Okazało się, że strażnicy znają właściciela psa. Ten stwierdził, że suczka „ze starości jest ślepa, głucha” oraz „i tak długo nie pożyje”. Z mieszkań

powychodzili sąsiedzi, którzy powiedzieli, że właściciel Perełki nie leczy psa, jest alkoholikiem i powinno mu się odebrać zwierzę. Miał też chwalić się sąsiadom, że wykorzystuje seksualnie Perełkę. Twierdzili, że wielokrotnie widzieli, że suczka jest zakrwawiona.

- (2) Skrajnie wyniszczonego psa zabrali z jednej z posesji w Lublinie obrońcy zwierząt. Lekarzom weterynarii nie udało się uratować suczki. Właścicielka zwierzęcia tłumaczyła inspektorom Lubelskiej Straży Ochrony Zwierząt, że nie miała pieniędzy na jego leczenie. Sprawą zajmuje się policja.
- (3) Bili i głodzili dwa psy w mieszkaniu na Bałutach. Właściciele staną przed sądem.

3.1.5. Miejsce zamieszkania

W wielu analizowanych tekstach nie tylko została określona przestrzeń, w której dokonał się akt agresji wobec psa, ale również wskazano miejsce zamieszkania osoby, która dopuściła się tego czynu. Słowne przedstawienie lokalizacji – wyrażane wprost lub w sposób pośredni – służy jej identyfikacji. Eksplicytność odnosi się do bezpośredniego wskazaniu miejsca, w którym mieszka agresor. W zebranych materiale podane są nazwy miejscowości – miast, miasteczek i wsi (np. *Brzeska Wola, Harasiuki, Huta Podgórna, Jelenia Góra, Lublin, Łomża, Łódź, Majdan Królewski, Nowy Sącz, Suchowola, Ścinawka Średnia, Świętochłowice, Tarnobrzeg, Wrocław*), a także przywołane nazwy regionów, województw, powiatów, gmin, dzielnic i ulic (np. *Małopolska, Podkarpacie, Podlasie; województwo: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, mazowieckie, podkarpackie, podlaskie; powiat: sokólski; gmina: Białobrzegi, Majdan Królewski, Radków, Wołyn; dzielnica: Bałuty, Franowo; osiedle: Południe, Sobów; ulica: Bema, Fabryczna, Kunickiego*).

Z kolei lokalizowanie pośrednie polega na wskazaniu miejsca za pomocą opisów, punktów orientacyjnych lub kontekstu. Implícitnie określane strefy przestrzenne są dosyć szczegółowe i precyzyjne, dzięki czemu łatwiej można zidentyfikować miejsce zamieszkania agresora. Pomocne w tym zakresie bywa odwołanie się do ogólnego obrazu miejsca, elementów dokładniejszej lokalizacji, punktów orientacyjnych czy informacji o najbliższym otoczeniu.

- (4) Świętochłowiccy kryminalni ustalili i namierzili właścicielkę psa. Okazała się nią być, 33-letnia mieszkanka miasta. [Świętochłowice]
- (5) Suczka w typie owczarka niemieckiego leżała przy ulicy na terenie posesji przy jednej z przecznic ul. Kunickiego w Lublinie.
- (6) Inspektorzy organizacji pojechali na miejsce od razu po zgłoszeniu. To była kamienica przy ul. Fabrycznej w Łodzi. Centrum miasta, w budynku kilka mieszkań. [...] Inspektorzy weszli do środka mimo niechęci właścicieli. [...] Zwierzak był w strasznym stanie.

Na podstawie badanych tekstów można też wyodrębnić lokalizowanie za pomocą nazw mieszkańców miast (np. *łodzianka, łodzianie* ‘mieszkańcy Łodzi’, *sądeczanka* ‘mieszkanca Nowego Sącza’). Wreszcie pośrednio możliwe jest zidentyfikowanie miejsca na podstawie określeń odnoszących się do oprawy, np. do jego

niepełnej sprawności fizycznej czy upodobań. Takie lokalizowanie jest zasadne w mniejszych społecznościach – wyznaczonych przestrzenią miasteczka, wsi, osiedla lub ulicy, w których mieszkańcy dobrze się znają i łatwo mogą wskazać miejsce zamieszkania agresora na podstawie jego zindywidualizowanych cech (osoba z ograniczoną sprawnością poruszania się).

- (7) Stary, niewidomy pies błąkał się po jednej z podwarszawskich ulic. Przejeżdżająca samochodem kobieta zatrzymała się i zawiadomiła warszawskich inspektorów OTOZ Animals z Warszawy. Kiedy przyjechali na miejsce, okazało się, że właściciel Perelki jest niepełnosprawny i mógł wykorzystywać seksualnie suczkę. „Jadąc z tatą samochodem zobaczyliśmy tę biedną sunię. Szła sama w upale wzdłuż ulicy – wycieńczona z zaropiałymi oczkami. Pani, która też się zatrzymała, przyniosła dla niej wodę i wezwała straż miejską. Zebrało się więcej ludzi, m.in. pan, który powiedział, że psina ma na imię Perelka, a jej właściciel jest chory i ma problemy z chodzeniem” [...]. Na miejsce przyjechała straż miejska. Okazało się, że strażnicy znają właściciela psa. Ten stwierdził, że suczka „ze starości jest ślepa, głucha” oraz „i tak długo nie pożyje”. Z mieszkań powychodzili sąsiedzi, którzy powiedzieli, że właściciel Perelki nie leczy psa, jest alkoholikiem i powinno mu się odebrać zwierzę. Miał też chwalić się sąsiadom, że wykorzystuje seksualnie Perelkę. Twierdzili, że wielokrotnie widzieli, że suczka jest zakrwawiona. [...] Jak się okazuje, mężczyzna żyje na skraju ubóstwa, karmił Perelkę wodą z chlebem i nie był w stanie wyprowadzać jej na spacer.

3.1.6. Charakter

Ważnym aspektem kreowania obrazu osoby krzywdzącej psa jest jej charakter. Na podstawie analizowanego materiału można przypisać agresorowi zbiór „podstawowych cech psychicznych, określających jego stosunek do rzeczywistości, motywację jego czynów i przyjmowany system wartości oraz wynikające stąd zachowanie i usposobienie” (SJPSz 1978, s. 250). Charakter takiego człowieka przejawia się w sposobie postępowania wobec psa; obejmuje negatywne cechy i właściwości, które definiują jego osobowość i zachowanie. Na podstawie przykładów wyekscerpowanych z poddanych analizie tekstów unaocznia się negatywny obraz CZŁOWIEKA PRZEŚLADOWCY – kogoś bezdusznego, bezwzględnego, brutalnego, porywczego, impulsywnego, wybuchowego, kto w sposób okrutny i gwałtowny, wręcz nieludzki, kształtuje relacje ze zwierzęciem.

- (8) 32-latka po utopieniu psa pokazywała swoje okrucieństwo w mediach społecznościowych. Kobieta trzymała martwe zwierzę na kanapie i prowadziła transmisję na żywo, w których chwaliła się tym, co zrobiła.
- (9) Właściciel Perelki nie leczy psa, jest alkoholikiem [...]. Miał też chwalić się sąsiadom, że wykorzystuje seksualnie Perelkę.

Wybrane, nacechowane pejoratywnie cechy charakteru agresora pojawiają się w jego zachowaniu w różnych sytuacjach i niekorzystnie wpływają na relacje z psem. Wynikają z jego reakcji na różne okoliczności i sposobu postępowania

w życiu. Sfrustrowany, sięgający po alkohol krzywdziciel, pozbawiony empatii, egocentryczny, niezdolny do współczucia, nieczuły wobec zwierząt, o gwałtownym charakterze i wybuchowym usposobieniu charakteryzuje się skłonnością do szybkiego i intensywnego reagowania na różne sytuacje, często w sposób impulsywny i emocjonalny. Łatwo wpada w złość, jest niecierpliwy i reaguje agresywnie na niespodziewane – trudne i stresujące – sytuacje.

- (10) Zdenerwowany 36-latek wyrzucił psa z balkonu na 8. piętrze. Zwierzę nie przeżyło upadku. [...] Oskarżony przyznał się przed sądem rejonowym do wyrzucenia psa z balkonu. Stwierdził, że był zdenerwowany sytuacją w pracy i irytowało go zachowanie psa wskakującego na stół. [...] Sąd uznał 36-latka winnym znęcania się nad zwierzęciem i działania ze szczególnym okrucieństwem. [...] zwrócił uwagę, że czyn został dokonany umyślnie, a sprawca chciał w ten sposób ukarać zwierzę, zadając mu ból i cierpienie. To działanie drastyczne i odrażające [...]. Jednocześnie sąd wziął pod uwagę fakt, że mężczyzna nie był wcześniej karany. Miał wcześniej opiekować się zwierzęciem we właściwy sposób i wyrazić skruchę podczas składania wyjaśnień. To nakazuje przyjąć, że jego zachowanie, choć bardzo niehumanitarnie okrutne, było zachowaniem incydentalnym w jego dotychczasowym życiu.
- (11) 51-letni mieszkaniec Łomży kopnął swojego psa za to, że rzekomo ugryzł go podczas otwierania lodówki. [...] O dramacie policję poinformował syn 51-latka. Po powrocie do domu zauważył zakrwawionego psa. Leżał na podłodze i nie był w stanie samodzielnie się podnieść. Policja, która przyjechała na miejsce, sprawdziła 51-latka na obecność alkoholu. Okazało się, że ma prawie 1,5 promila alkoholu. Siła uderzenia była tak duża, że zwierzę, ratując się, zerwało karnisz z firankami [...]. Okazało się, że ma liczne obrażenia, m.in. krwiaka twardówki prawego oka, naderwane prawe ucho, wybite zęby. Zwierzę nie mogło też samodzielnie chodzić — miało problemy z utrzymaniem równowagi. 51-latek został zatrzymany i usłyszał zarzut znęcania się nad zwierzęciem ze szczególnym okrucieństwem.
- (12) To jest już szczyt okrucieństwa! Konkubent właścicielki psa wlał Zizi do pyszczka prawie całą butelkę środka do czyszczenia toalet typu domestos. Suczka walczy o życie. [...] Pod nieobecność właścicielki suczki Zizi jej konkubent pod wpływem alkoholu wlał do pyszczka pieska niemal całą butelkę środka do czyszczenia toalet. Pies doznał rozległych poparzeń przelyku, wciąż walczy o życie. [...] Ze względu na tragiczny stan zwierzęcia wezwano policję. [...] Jak się okazało, mężczyzna już wcześniej znęcał się nad suczką. Wedle naszych informacji, kolejny raz skatował małą sunię.
- (13) 39-letnia kobieta i jej 44-letni partner odpowiedzą przed łódzkim sądem za znęcanie się nad zwierzętami. Prokuratura Rejonowa Łódź-Bałuty oskarżyła ich o znęcanie się ze szczególnym okrucieństwem nad dwoma psami – wyżłem weimarskim i psem w typie owczarka niemieckiego. Z ustaleń prokuratury wynika, że [...] psy były bite, głodzone i utrzymywane w niewłaściwych warunkach. Właściciele nie wyprowadzali ich na zewnątrz. Gdy [...] przedstawiciele Patrolu Interwencyjnego AS i policji weszli do mieszkania, psy były w fatalnym stanie. Pies w typie owczarka schował się przed ludźmi i był bardzo płochliwy [...]. Natomiast wyżeł trzymał w zębach pustą metalową miskę. Był wygłodzony i zaniedbany. [...] Wszystko wskazuje na to, że drastycznie zaniedbywali oni swoje obowiązki. [...] karmienia zabraniał 44-latek. On także dopuszczał się przemocy wobec zwierząt. [...] U wyżła stwierdzono skrajne wychudzenie i odwodnienie. Pies posiadał zmiany skórne, wyłysienia w okolicach głowy i uszu. Miał także naderwane ucho i przerośnięte pazury. Wyniki badań krwi, wskazywały na uszkodzenie wątroby. Zdaniem lekarza weterynarii, stan fizyczny, w jakim znajdował się pies, bezpośrednio zagrażał jego życiu. Z kolei owczarek znajdował się w lepszym stanie fizycznym. Jednak w kontakcie z człowiekiem wykazywał stany lękowe na krzyki, co może świadczyć o stosowaniu wobec niego przemocy. Oskarżeni nie przyznali się do popełnienia

zarzucanego im czynu. Wyjaśnili, że faktycznie psy nie dostawały tyle karmy ile powinny, ale wynikało to jedynie z ich problemów finansowych i braku środków pozwalających na ich właściwe żywienie. Wskazali też, że nigdy nie uderzyli psów.

- (14) Dlaczego decydujesz się podnieść rękę na swojego pupila albo zamykasz go na dwa lata w łazience? Dlaczego go nie karmisz albo więzisz na zbyt krótkim łańcuchu? W pierwszym przypadku tracisz cierpliwość, chcesz odreagować, bo pies pogryzł kable, lub za głośno szczekał. Działasz świadomie i z premedytacją. W drugim niekoniecznie masz świadomość swojego działania. Może czasem nie masz wiedzy.

Jak pokazuje zebrany materiał, osoby, które mają porywczą naturę, łatwo tracą panowanie nad swoimi emocjami, zwłaszcza gdy są w stanie upojenia alkoholowego. Reagują złością i gniewem na wszystkie sytuacje, które w ich pojęciu są uciążliwe, przy czym przyczyną czy bodźcem impulsywnego agresywnego zachowania może być wszystko (rzekome ugryzienie przez zwierzę, wskakiwanie psa na stół, pogryzienie kabli przez psa, zbyt głośne szczekanie, wpływ alkoholu). Niekontrolowane napady złości (krzyk i agresja), niewspółmierne do zaistniałej sytuacji, częściej są domeną mężczyzn niż kobiet. Trzeba wreszcie zauważyć, że wybuchowy temperament właścicieli psów przekłada się na ich relacje: zwierzę boi się agresora, stara się od niego uciec i ukryć, aby przeżyć.

3.1.7. Osobowość

Kolejnym istotnym aspektem kreowania obrazu agresora jest jego osobowość, którą w odróżnieniu od charakteru koncentrującego się na moralnych i etycznych aspektach zachowania, pojmuje się szeroko – jako całość – zestaw cech, które definiują, jak dana osoba myśli, czuje i zachowuje się w różnych sytuacjach. Osobowość obejmuje zarówno charakter, jak i inne elementy, takie jak: temperament, wartości, przekonania, emocje i doświadczenia życiowe.

Agresor jest osobą o toksycznej osobowości. W relacjach ze zwierzętami reaguje na różne sytuacje i bodźce, aby osiągnąć zamierzone cele. W jego gwałtownym i mściwym usposobieniu leży potrzeba zadawania bólu psu, dlatego wszystkie swoje działania kieruje na skrzywdzenie go. Agresor skoncentrowany jest na własnych korzyściach, nie zwraca uwagi na emocje zwierzęcia, ale wykorzystuje jego oddanie i przywiązanie. Osoba, która krzywdzi psa, przyjmuje postawę nietolerancji, pogardy i agresji wobec niego; nie panuje nad własnymi emocjami i łatwo wpada w złość, raniąc go.

- (15) Agresja często wynika z tego, że ludzie nie potrafią radzić sobie ze swoimi emocjami, z własną frustracją, wściekłością czy lękiem w inny sposób niż uwalniając je poprzez przemoc wobec innych [...]. Osoby krzywdzące zwierzęta to często osobowości autorytarne, wybierające jako swoje ofiary istoty słabsze, lub osobowości psychopatyczne, które nie przeżywają uczuć wyższych – nie mają poczucia winy, ani zdolności odczuwania empatii. Takie osoby nie są w stanie wczuć się w emocje drugiej istoty i zrozumieć jakie zadają cierpienie [...].

Agresywność jest negatywną cechą osobowościową, która charakteryzuje się skłonnością do wyrażania złości, frustracji i wrogości w sposób destrukcyjny. Jak pokazuje analiza zebranego materiału, osoby agresywne często reagują impulsywnie, wybuchowo i w sposób, który rani zwierzęta zarówno fizycznie, jak i emocjonalnie. W celu zadania im bólu i cierpienia sięgają po różne – bezpośrednie lub pośrednie – działania krzywdzące: stosują przemoc fizyczną (np. biją, kopią, duszą), zaniedbują, celowo opóźniając działania (np. nie zapewniają dostępu do jedzenia, wody, schronienia czy opieki weterynaryjnej), znęcają się psychicznie (np. krzyczą, zastraszają, izolują psa od kontaktu z ludźmi czy innymi zwierzętami).

- (16) Według prokuratury Wojciech K. i Natalia S. od stycznia do maja 2016 roku znęcali się nad swoimi dwoma psami. Layłę mieli bić, podtapiać, podduszać, nie zapewniać jej odpowiedniej ilości pokarmu i pomocy weterynaryjnej po tym, jak podali suczce środek żrący. Z kolei Shanti, drugą z suczek, mieli bić tak, że doprowadzili do uszkodzenia oka, ucha i zaczerwienienia wokół szyi. Pies był też niedożywiony. [...] Wojciech K. podczas przesłuchania nie przyznał się do winy. Zaprzeczał znęcaniu się nad psami. Twierdził, że były karmione prawidłowo i że nie stosował wobec nich przemocy. Jego zdaniem, świadkowie mieli go pomawiać [...]. Natalia S. także zaprzeczała znęcaniu się nad psami. Podkreślała, że karmiła je odpowiednio i wychodziła z nimi na spacer. Miała twierdzić, że to fundacja, która odebrała zwierzęta, doprowadziła do obrażeń, jakie miała jedna z suczek. Podważała też ustalenia biegłego. Ten stwierdził, że psy były zaniedbane. Kobieta podkreślała, że biegły mija się z prawdą. Przed sądem para zaprzeczyła zarzuconym jej czynom.
- (17) W schronisku po zbadaniu suczki okazało się, że Paris na głowie ma trzy dziury od młotka i siekiery, jej pysk był monstrualnie opuchnięty. W dodatku suczka była skrajnie zagłodzona i prawie zupełnie pozbawiona sierści. To skutek głodu i latami nie leczonych chorób skóry. Oprawca prawdopodobnie postanowił pozbyć się wyniszczzonego do granic możliwości psa. Po zadaniu kilku ciosów Paris straciła przytomność i wtedy psychopata uznał, że suczka nie żyje. Pewnie nie chciało mu się jej zakopywać, więc ciało porzucił przy drodze.

Osobowość osób stosujących przemoc ze szczególnym okrucieństwem wobec zwierząt, jak pokazuje materiał egzemplifikacyjny, jest zaburzona. Są to sfrustrowani i mściwi agresorzy, którzy postrzegają rzeczywistość z innej perspektywy: wykazują brak empatii oraz mają skłonność do zadawania bólu i cierpienia. Najczęściej nie mają szacunku do zwierząt, łamią ich prawa, ignorują konsekwencje swoich czynów oraz nie biorą odpowiedzialności za nie. Rzadko zdają sobie sprawę ze skutków swoich działań i wyrażają skruczę czy emocje.

- (18) [Mężczyzna] Miał wcześniej opiekować się zwierzęciem we właściwy sposób i wyrazić skruczę podczas składania wyjaśnień.
- (19) [Oskarżona] dobrowolnie przyznała się do winy i poddała karze. [...] odmówiła komentarza w tej sprawie. Okazała jednak swoją skruczę, a na poprzedniej rozprawie mówiła, że była pod wpływem swego konkubenta.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na różnice w percepcji negatywnych działań człowieka wobec psa. W potocznym odczuciu znęcanie się nad zwierzętami postrzegane jest w kategorii chorób psychicznych, natomiast według specjalistów nie można w ten sposób patrzeć na przemoc. Psychiatrizy wskazują, że istoty agresywnych zachowań w relacjach człowieka z psem należy upatrywać w tym, co uważa

się za dobre, a co za złe. Zatem podstawą charakterystyki działań krzywdzących jest wartościowanie z zakresu moralności.

- (20) Eliza, spotkana na wrocławskim Rynku, zapytana o przyczynę znęcania się nad zwierzętami, mówi: myślę, że to choroba psychiczna. A pani Maria dodaje: oprawcy realizują jakieś chore instynkty, które drzemią gdzieś w środku nas.
- (21) Chorzy psychicznie ludzie nie znęcają się nad zwierzętami. Robią to ludzie źli i to nie kwestia psychiatrii, a etyki – uważa Tomasz Piss, psychiatra.

3.1.8. Stosunek do zwierząt

W analizowanych tekstach stosunek agresora do psa jest nacechowany negatywnie. Przede wszystkim zwierzę jest traktowane przez niego przedmiotowo.

- (22) Ludzie nie myślą o tym, że zwierzęta mają uczucia. Te przypisują tylko ludziom, więc zwierzęta traktują jak przedmioty [...].
- (23) Ludzie nie zdają sobie sprawy z tego, że zwierzęta cierpią. Dla niektórych to przedmioty, które nie odczuwają bólu. Ten przecież może odczuwać tylko człowiek. To taki brak empatii i wyobraźni.

Instrumentalne traktowanie psa wynika z antropocentrycznego punktu widzenia, w świetle którego człowiek stawia się wyżej w relacjach ze światem zwierzęcym⁵. Konsekwencją traktowania psa jako własności jest odbieranie mu prawa do odczuwania emocji oraz sięganie po zachowania wyrządzające mu krzywdę. A przecież wyższość człowieka nad zwierzęciem nie powinna odnosić się wyłącznie do dominacji. Ważne jest, aby relacja ta obejmowała również ludzką odpowiedzialność za jego losy. Niestety, w zebranych materiałach niewiele jest przykładów, w których zostałaby wyrażona troska o zwierzę. Najczęściej egzemplifikacje dotyczą różnych sposobów znęcania się nad psem, czyli zadawania mu cierpień fizycznych i/lub psychicznych. Człowiek / właściciel jest nieodpowiedzialny za swoje decyzje i za psa, którego ma pod opieką; nie dba o jego dobre warunki bytowe i o jego zdrowie; nie darzy go pozytywnym uczuciem; nie zapewnia mu bezpieczeństwa ani nie rozumie jego psychiki.

3.1.9. Zachowanie wobec zwierząt

Z analizy materiału egzemplifikacyjnego wyłania się obraz CZŁOWIEKA PRZEŚLADOWCY, który relacje z psem opiera na działaniach wyrządzających mu krzywdę.

W akcie agresji świadomie zadaje zwierzęciu ból i cierpienie. Celowe znęcanie się nad psem jest formą przemocy, która może obejmować zarówno fizyczne, jak i emocjonalne krzywdzenie zwierzęcia. Zatem podstawowe zachowania wyra-

⁵ Aspekt ten rozwija K. Sobstyl (2017, s. 152).

zające okrucieństwo człowieka wobec psa można odnieść do trzech aspektów: przemocy fizycznej, przemocy emocjonalnej i zaniedbania. Pierwsza kategoria, przemoc fizyczna, obejmuje m.in. takie zachowania, jak: bicie, kopanie, głodzenie, trzymanie w złych warunkach, a także bardziej radykalne formy, jak okaleczanie, torturowanie czy zabijanie. Tego typu działania są nie tylko nieetyczne, ale również niezgodne z prawem (także w Polsce). Druga kategoria, przemoc emocjonalna, odnosi się np. do takich zachowań, jak: krzyczenie, zastraszanie, izolowanie psa od kontaktu z ludźmi czy innymi zwierzętami. Z kolei trzecia kategoria, zaniedbanie, wiąże się z brakiem odpowiedniej opieki, w tym dostępu do jedzenia, wody, schronienia czy opieki weterynaryjnej. Wszystkie wskazane formy okrucieństwa człowieka wobec psa mogą się stać przyczyną poważnych problemów zdrowotnych i emocjonalnych u zwierząt. Mogą prowadzić nawet do jego śmierci, dlatego za tego typu działania prawo polskie przewiduje surowe kary⁶.

Jak pokazuje analiza zebranego materiału, znęcanie się nad zwierzęciem nie zawsze bywa celowe. Zdarza się, że właściciel psa nie zdaje sobie sprawy z jego niestosownego traktowania. Na przykład nie rozumie, że postępuje źle, trzymając zwierzę w niewłaściwych warunkach bytowania, ponieważ nie ma wiedzy na temat należytej opieki nad nim.

Warto wreszcie zwrócić uwagę na inne aspekty dookreślające agresywne zachowania człowieka wobec psa. Z jednej strony jest to częstotliwość pojawiania się aktów agresji, z drugiej strony ich trwałość. Długotrwałe znęcanie się człowieka agresora nad psem prowadzi do katastrofalnych skutków. Obrażenia zwierzęcia są ciężkie, a stan jego zdrowia tragiczny – często zagrażający życiu. Osoba, która świadomie zadaje ból i cierpienie psu, działa w sposób wyrachowany, dręczy i prześladuje długofalowo. Z kolei jednorazowy / incydentalny / emocjonalny akt agresji – może być zamierzonym działaniem oprawcy, ale równie dobrze może być nienacechowanym celowością zajściem / wydarzeniem / wypadkiem.

(24) Skrajnie wychudzony, cały poraniony, chory na grzybicę z zaropiałymi uszami. Z bólu wygryzał sobie kolejne rany w skórze. Takie rzeczy nie dzieją się w ciągu kilku dni. To efekt miesięcy, a nawet lat zaniedbań.

(25) Z tak dramatyczną interwencją weterynarze z Przemyśla jeszcze się nie spotkali. Pod ich skrzydła trafił skatowany pies: ma zmiażdżone płuca, uszkodzoną wątrobę, a oczy wypadły z oczodołów.

3.2. Wartościowanie człowieka agresora

Analizowane teksty ze względu na poruszaną w nich problematykę nacechowane są emocjonalnością. Trzeba jednak zauważyć, że słownictwo przede wszystkim należy do polszczyzny ogólnej, a czynnikiem wyznaczającym zakres

⁶ Z analizy zebranych tekstów wynika, że mimo przewidzianych kar dla osób znęcających się nad zwierzętami, „sądy w przeważającej liczbie przypadków są zbyt pobłażliwe” w ich orzekaniu.

semantyczny leksyki jest oficjalny charakter przekazu. W źródłach leksykograficznych leksemami nienacechowanymi określa się na przykład osoby stosujące przemoc wobec innych uczestników aktu komunikacji. Są to takie słowa, jak: *agresor*, *kat*, *oprawca*, *prześladowca*, *wróg*, które pojawiają się w analizowanych tekstach.

W celu nakreślenia profilu człowieka stosującego przemoc wobec psa należy odnieść się do definicji słownikowych wyrazów *agresor* / *kat* / *oprawca* / *prześladowca* / *wróg*. W WSJP podano następujące znaczenia: *agresor* ‘książk. osoba, która napadła na kogoś lub go bije’; *kat* ‘osoba, która znęca się fizycznie i psychicznie nad kims’; *oprawca* ‘książk. osoba, która torturuje, bije, potem zwykle zabija kogoś’; *prześladowca* ‘osoba krzywdząca kogoś lub coś stale i z rozmysłem’; *wróg* ‘osoba lub społeczność, która ma nieprzyjazny stosunek do innej osoby lub społeczności, zwalcza ją i działa na jej szkodę’⁷. W opisach leksykograficznych jednoznacznie odnotowano więc, że jest to ktoś (osoba) pozostający w interakcji z kims, wobec kogo podejmuje negatywne zachowania/działania, tj. krzywdzi, znęca się (fizycznie i psychicznie), zwalcza, działa na szkodę, napada, bije, torturuje, zabija. Przywołane czasowniki z jednej strony ogólnie nazywają wyrządzone komuś zło (*krzywdzić*, *znęcać się*, *zwalczać*, *działać na szkodę*), z drugiej strony wskazują na agresywne działania o nasilającej się intensywności znaczeniowej (*napadać*, *bić*, *tortuować*, *zabijać*).

Z podobnymi konotacjami wyrazów *agresor* / *kat* / *oprawca* / *prześladowca* / *wróg* mamy do czynienia w zebranych materiale egzemplifikacyjnym. Wśród bogatej leksyki nazywającej agresywne zachowania człowieka wobec zwierząt, obok mian ogólnych i semantycznie nacechowanych (np. *znęcanie się*, *działanie ze szczególnym okrucieństwem*, *działanie drastyczne i odrażające*, *bić*, *dręczyć*, *krzywdzić*, *mordować*, *mordować z zimną krwią*, *porzucać*, *(s)katować*, *zadawać ból i cierpienie*), są też pejoratywne określenia szczegółowo opisujące sposoby wyrządzania krzywdy (np. *głodzić*, *kopać*, *odciąć ucho*, *oskórować*, *przysypać żywcem górą gruzu*, *rąbać/zabijać siekierą*, *postrzelić*, *utopić*, *wyrzucić: do rowu, do śmietnika jak odpadki*, *w klatce, by zamarzl*; *wyszarpać bok szczypcami*, *zako-pać*, *zmiążdżyć płuca*, *związać łapy drutami*).

(26) Ci, którzy krzywdzą zwierzęta, to „po prostu sadyści”, którzy podobnych czynów dopuszczają się zarówno wobec czworonogów, jak i ludzi.

(27) Ministerstwo Sprawiedliwości zapowiedziało w ubiegłym roku zaostrzenie kar dla ludzi znęcających się nad zwierzętami. – Jako państwo wysyłamy jasny sygnał: zero tolerancji dla tego typu zwyrodnialców [...]. Jednak kara, żeby była skuteczna, musi być nieuchronna, powinna zapadać szybko. Czegoś sprawcę uczyć. [...] Dziś sposób karania sprawców takich przestępstw niewiele zmienia w ich świadomości. [...] Nie zmienia może i dlatego, że w przypadku katów zwierząt trudno mówić o „nieuchronności kary”.

(28) Zwyrodnialcy biją, kopią, rąbią siekierą. Mordują z zimną krwią.

⁷ W niniejszych rozważaniach pomija się odniesienia do kwalifikatora *książk.* ze względu na jego niejasny status (zob. Kompa, 2019).

- (29) Zwyrondnialec związał psu łapy drutami i wyrzucił go do rowu! Znajdźmy go i oddajmy w ręce policji. O pomoc prosimy wszystkich, którzy mogą wiedzieć coś na temat tej chodzącej na dwóch nogach bestii, której nie odpuścimy!
- (30) To, co zobaczyli, poruszyłyby niejednego twardziela. Suczka była skrajnie wyniszczona, a rany na jej ciele nie były skutkiem wypadku samochodowego, ale świadomego bestialstwa człowieka. [...] po zbadaniu suczki okazało się, że Paris na głowie ma trzy dziury od młotka i siekiery, jej pysk był monstrualnie opuchnięty. W dodatku suczka była skrajnie zagłodzona i prawie zupełnie pozbawiona sierści. To skutek głodu i latami nie leczonych chorób skóry. Oprawca prawdopodobnie postanowił pozbyć się wyniszczonego do granic możliwości psa. Po zadaniu kilku ciosów Paris straciła przytomność i wtedy psychopata uznał, że suczka nie żyje. Pewnie nie chciało mu się jej zakopywać, więc ciało porzucił przy drodze.
- (31) Z balkonu na ósmym piętrze wyrzucił psa. Zwierzę nie przeżyło upadku.
- (32) Ktoś tego psa potraktował jak żywą tarczę.
- (33) Ktoś bezpośrednio do niego strzelał.
- (34) Pies został postrzelony, a na koniec odcięto mu nożem ucho.
- (35) Suczka była wykorzystywana seksualnie.
- (36) Zabijają siekierą, wyrzucają do śmietnika, katują i zakopują.
- (37) 32-letnia kobieta celowo utopiła swojego psa w basenie, później chwaliła się jego truchłem w mediach społecznościowych.
- (38) Tymczasem przypadki wyjątkowo bezlitosnego traktowania zwierząt można mnożyć: skatowany pies ze zmiażdżonymi płucami, uszkodzoną wątrobą i oczami, które pod wpływem uderzeń wypadły mu z oczodołów; 67-latek wyrzuca pięć małych szczeniaków do śmietnika, potraktował je jak odpadki, bo „ma trudną sytuację materialną”; „niepotrzebny” pies został żywcem przysypano górą gruzu; królik wyrzucony w klatce, by zamarzł; pies, któremu ktoś szczypcami wyszarpał bok; oskórowany pies znaleziony przy drodze; 170 zaniedbanych psów i kotów utrzymywanych w fatalnych warunkach w pseudohodowli i pies odebrany właścicielom, bo całe swoje życie miał spędzić w zabitym deskami kojcu.
- (39) Pod informacjami o kolejnych przypadkach znęcania się nad zwierzętami roi się od komentarzy, głównie tych sugerujących zmianę kar. [...] proponują [...], by „zdjęcia wszystkich bestii w ludzkim ciele” publikować. Większość jest zgodna: ze zwierząt tym najgorszym jest człowiek.

Ponadto w tekstach o przypadkach znęcania się ludzi nad zwierzętami, a zwłaszcza w komentarzach pod nimi, nie brakuje leksyki nacechowanej, negatywnie wartościującej człowieka. Bardzo mocnym określeniem osoby agresywnej jest słowo *bestia*. W WSJP leksem *bestia* o znaczeniu ‘człowiek zły i okrutny’ opatrzony jest kwalifikatorami *potoczny* i *pejoratywny*. Mamy tu do czynienia z przeniesieniem cech dzikiego, drapieżnego zwierzęcia; wzbudzającego strach potwora – na człowieka. Negatywne nacechowanie miana *bestia* potęguje przywołanie w tekście określeń *bestia w ludzkim ciele*, *chodząca na dwóch nogach bestia*, które odnoszą się do człowieka wyjątkowo okrutnego, psychopaty, sadysty, zwyrodnialca. Zatem podstawą profilu badanego pojęcia są możliwości tkwiące w języku – w znaczeniu leksemów *psychopata*, *sadysta* i *zwyrodnialec*, będących określeniami człowieka ze względu na jego usposobienie. Na podstawie przeanalizowanych współczesnych definicji leksykograficznych (WSJP, SJP PAN) można stwierdzić, że słowa te nie są nacechowane i wchodzą w zakres polszczyzny

ogólnej. Wyjątkiem jest tu leksem *zwyrrodnialec* definiowany w SJP PWN jako ‘człowiek zwyrrodniały’ i opatrzony kwalifikatorem *pejoratywny*. Zresztą, jeśli prześledzimy definicje w dwudziestowiecznych słownikach języka polskiego, począwszy od lat 50. XX w. (SJPD, SJPSz, ISJP), wyłącznie wyraz *zwyrrodnialec* oznaczony był kwalifikatorem przekazującym ocenę negatywną (zob. *używane z dezaprobatą* w ISJP), a słowo *psychopata* wchodziło w zakres terminologii z zakresu medycyny i psychologii (zob. hasło *psychopata med. psych.* ‘człowiek cierpiący na zaburzenia psychiczne, wykazujący anomalie w dziedzinie życia psychicznego’ w SJPD).

Wspólny zakres znaczeniowy definiowanych w WSJP pojęć *psychopata*, *sadysta*, *zwyrrodnialec* odnosi się do osoby: 1. *Psychopata* ‘osoba, która cechuje się brakiem empatii, trudnością w utrzymywaniu bliskich relacji, tendencją do manipulowania innymi osobami, słabą kontrolą zachowania, lekceważeniem norm społecznych i brakiem poczucia winy’ // Używane także jako określenie osób, których bezduszne lub agresywne zachowanie wzbudza w mówiącym niechęć połączoną z niepokojem; 2. *Sadysta* ‘osoba, która lubi znęcać się nad innymi’; 3. *Zwyrrodnialec* ‘osoba mająca skłonności do wyjątkowo okrutnego traktowania innych, zadawania im bólu i cierpienia, i z tego powodu budząca szczególną niechęć mówiącego’.

Wszystkie trzy terminy opisują osoby, których zachowanie jest społecznie nieakceptowalne i budzi niechęć członków wspólnoty. Są to bezdusznicy, agresywni ludzie, pozbawieni zdolności do zrozumienia innych, do wczuwania się w ich stany emocjonalne, z upodobaniem zadający im ból i cierpienie.

Z analizowanych definicji słownikowych psychopaty, sadysty i zwyrrodnialca wyłania się profil człowieka, którego cechami charakterystycznymi są: brak empatii, skłonność do krzywdzenia innych oraz negatywne zachowania wobec nich. Powyższe właściwości stanowią podstawę obrazu osoby stosującej przemoc wobec psa; obrazu kreowanego w sposób bezpośredni lub pośredni na podstawie przykładów wyekscerpowanych z materiału badawczego.

Osoby pozbawione zdolności do empatii zachowują się bardzo agresywnie w stosunku do zwierząt. Obca jest im umiejętność zarówno zrozumienia ich, jak i współodczuwania ich uczuć i emocji. Na podstawie analizowanego materiału widać, jak ważny jest problem brutalnego i przedmiotowego traktowania zwierząt. Potwierdzają to nie tylko wcześniejsze przykłady, ale również te zamieszczone poniżej:

- (40) Porzucane, katowane, dręczone, głodzone i mordowane. Kupowane na prezent, a potem wyrzucone. Zwierzęta traktowane są jak przedmioty. Kary nie odstraszą, ale niebawem mają być surowsze. Czy jednak groźba więzienia lub wysokiej grzywny coś zmieni? A może większe znaczenie ma to, że na takie zachowania wciąż jest przyzwolenie społeczne? Bo zwierzę to przecież nie człowiek.
- (41) Sąd uznał 36-latkę winną znęcania się nad zwierzęciem i działania ze szczególnym okrucieństwem. [...] czyn został dokonany umyślnie, a sprawca chciał w ten sposób ukarać zwierzę, zadając mu ból i cierpienie. To działanie drastyczne i obraźliwe.

Kreowane negatywnie obrazy człowieka są budowane zarówno poprzez opisy jego napastliwych zachowań wobec psa, jak i przy użyciu leksyki bezpośrednio lub pośrednio wartościującej agresywne relacje. Zatem, poddając analizie aksjologiczne aspekty zachowań językowych, negatywnie nacechowanych, należy uwzględnić, z jednej strony, „definicyjne składniki znaczenia słów, obiektywnie odsyłające do wartości”, z drugiej strony, „kontekstowo uwarunkowane wartościowanie określonych zjawisk”⁸.

Wśród egzemplifikacji można wskazać: rzeczowniki (np. *barbarzyństwo, bestia, bestialstwo, horror, okrucieństwo, truchło*), przymiotniki (np. *bestialski czyn/sposób / bestialskie zabicie, bezlitosne traktowanie, brutalne pobicie/sceny / brutalny sposób, dramatyczna interwencja, drastyczne działania, najgorsza rzecz, odrażające działania*), przysłowki (np. *bestialsko skatować/utopić, brutalnie skatować, drastycznie zaniedbywać, nieładnie się zachować*), wyrażenia (np. *działania ze szczególnym okrucieństwem, widok nie do opisania, mordować z zimną krwią*) oraz wypowiedzi, np.:

(42) Bestialstwo, które trudno opisać słowami.

(43) Z tak dramatyczną interwencją [...] jeszcze się nie spotkali.

(44) Brzmi to jak scena z najgorszego horroru.

(45) Została potraktowana w najbardziej brutalny sposób, jaki tylko można sobie wyobrazić.

(46) Druga część przedstawia zbyt brutalne sceny. Gdy to oglądałem, skreśliło mnie od środka.

(47) Nie pokazują całości, ponieważ jest to „najgorsza rzecz, jaką widział w życiu”.

(48) Gdy na to patrzę, robi mi się niedobrze.

Dodatkowo, w analizowanym materiale negatywnie wartościowane zachowania przedstawia się w taki sposób, by nasilić intensywność cechy. Formami sygnalizującymi wzmocnienie są leksemy (np. *szczególny, skrajnie, wyjątkowo, zbyt*) oraz stopniowanie – formacje stopnia najwyższego przymiotników i przysłówków (np. *najgorszy horror, najgorsza rzecz, najbardziej brutalny sposób*).

4. Uwagi końcowe

Z poddanego analizie materiału wylania się negatywnie wartościowany obraz człowieka. Na podstawie treści badanych tekstów kreowany jest wizerunek osoby agresywnej w relacji z psem. Pejoratywna ocena CZŁOWIEKA PRZEŚLADOWCY warunkowana jest jego napastliwymi zachowaniami wobec czworonoga.

O ile informacje o płci, wieku, stosunku własnościowym czy miejscu zamieszkania osoby zachowującej się napastliwie wobec psa nie są istotne dla tworzenia wizerunku agresora, o tyle informacje o charakterze takiej osoby, jej osobowości, stosunku do zwierząt czy zachowaniu wobec nich stają się podstawowymi kate-

⁸ Zob. Gorlewska, 2019, s. 87.

goriami kreowania obrazu człowieka wyrządzającego im krzywdę. Z badanego materiału wyłania się wyraźny obraz agresora – CZŁOWIEKA PRZEŚLADOWCY – osoby, która jest jedynym nieprzyjacielem psa.

Wykaz skrótów

- E PWN – (@). *Encyklopedia PWN*. <https://encyklopedia.pwn.pl/>
- ISJP – Bańko, M. (red.). (2000). *Inny słownik języka polskiego* (t. 2). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SJPD – Doroszewski, W. (red.). (@). *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/>
- SJP PWN – (@). *Słownik języka polskiego PWN*. <https://sjp.pwn.pl/slovníki/>
- SJPSz – Szymczak, M. (red.). (1979). *Słownik języka polskiego* (t. 2). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- WSJP – Żmigrodzki, P. (red.). (@). *Wielki słownik języka polskiego*. <https://wsjp.pl>

Materiały źródłowe

- <http://chwiladlapupila.pl/media/ten-pies-przezyl-prawdziwe-pieklo/>
- <http://www.o2.pl/informacje/bestialsko-skatowal-3-miesieczne-szczenie-62-latek-postrzelil-je-z-wiatrowki-6794304669924224a>
- <https://bilgorajska.pl/aktualnosc,17656,0,0,0,Skatowana-suczka-Widok-przeraza.html>
- <https://dzienniklodzki.pl/bili-i-glodzili-dwa-psy-w-mieszkaniu-na-balutach-wlasciciele-stana-przed-sadem/ar/3424561>
- <https://dzienniklodzki.pl/bili-i-glodzili-psa-ktory-wczesniej-zdobywal-dla-nich-medale-zdjecia/ar/3356515>
- <https://dzienniklodzki.pl/kobieta-oskarzona-o-znecanie-sie-nad-psem-przyznala-sie-do-winy/ar/3616263>
- <https://dzienniklodzki.pl/lodzianie-dlugo-znecali-sie-nad-swoim-psem/ar/531043>
- <https://dzienniklodzki.pl/znecal-sie-nad-dwoma-psami-na-balutach-wlasciciel-azafa-i-3letniej-suczki-uslyszal-wyrok/ar/3869957#aktualnosc>
- <https://kampaniespoleczne.pl/pies-nie-jest-jedyny>
- <https://klodzko.naszemiasto.pl/bulwersujacy-wyrok-za-podpalenie-psa-kuby/ar/c8-1143243>
- <https://krakow.naszemiasto.pl/ten-pies-przezyl-prawdziwe-pieklo/ar/c8-645492>
- <https://lodz.naszemiasto.pl/bity-i-zaglodzony-pies-zostal-odebrany-wlascicielom-z-lodzi/ar/c8-2187676>
- <https://lodz.naszemiasto.pl/zaglodzili-psa-w-lodzi-amstaffka-wazy-10-kg-odpowiedza-za/ar/c8-5031783>
- <https://tvn24.pl/katowice/weterynarz-wyjal-z-dzambo-7-srutowych-pociskow-w-ciele-psa-zostal-14-ra825500-2373799>
- <https://tvn24.pl/krakow/forest-wraca-do-zdrowia-sa-juz-chetni-na-adopcje-ra632711-3176447>
- <https://tvn24.pl/krakow/ktos-owinal-sare-drutem-i-wrzucil-do-potoku-zwyrodnialec-ra818685-2364491>
- <https://tvn24.pl/krakow/ktos-strzelal-do-suczki-albo-chcial-ja-ploszyc-albo-to-chora-fantazja-ra649294>

<https://tvn24.pl/krakow/nowy-sacz-szczeniak-w-kontenerze-na-smieci-ra820929-2399727>
<https://tvn24.pl/krakow/przemysl-weterynarze-ratuja-skatowanego-psa-ra651744-3182176>
<https://tvn24.pl/krakow/wiele-dni-cierpial-uwieziony-we-wnykach-straszne-okrucienstwo-ra629876>
<https://tvn24.pl/krakow/za-butelke-wodki-zabili-szczeniaki-teraz-wzajemnie-sie-oskarzaja-ra825534-2374336>
<https://tvn24.pl/polska/brzeska-wola-szczeniak-pobity-i-przywiazany-do-drzewa-ra825757-2377895>
<https://tvn24.pl/polska/chelmza-pobity-pies-lezal-w-kaluzie-krwi-ra811594-2352144>
<https://tvn24.pl/polska/uwaga-brutalnie-skatowal-psa-widok-nie-do-opisania-ra822308-2320461>
<https://tvn24.pl/swiat/buldog-francuski-zdechl-w-samolocie-psa-zamkneli-w-schowku-na-bagazie-ra822145-2319927>
<https://tvn24.pl/trojmiasto/chelmza-mial-skatowac-szczeniaka-teraz-szukaja-go-wszyscy-ra819894-2383106>
<https://tvn24.pl/wroclaw/dolny-slask-odebrali-psa-bo-cale-zycie-spedzil-w-kojcu-ra712050-2484187>
<https://tvn24.pl/wroclaw/glodzone-dreczone-w-bestialski-sposob-zabijane-bo-zwierze-to-nie-czlowiek-ra660165>
<https://tvn24.pl/wroclaw/jelenia-gora-mieli-znecac-sie-nad-swoimi-psami-sprawa-w-sadzie-ra722335-2476386>
<https://tvn24.pl/wroclaw/jelenia-gora-wiezienie-dla-oprawcow-psow-ra810966-2343096>
<https://tvs.pl/informacje/slaskie-utopila-swojego-psa-zwierze-mialo-skrepowane-lapy-i-pysk-33-latce-groza-3-lata-wiezienia/>
<https://uwaga.tvn.pl/reportaze/skatowal-psa-byl-poszukiwany-listem-goncym-ls6695694>
<https://wiadomosci.wp.pl/13-letnia-perelka-przezyla-horror-wlasciciel-mial-wykorzystywac-ja-seksualnie-6418705452198017a>
<https://wiadomosci.wp.pl/zakopal-psa-zywcem-w-lesie-policja-zatrzymala-wlasciciela-6403936125142657a>
<https://wszystko-o-wszystkim.life/swiat/pozbawili-ciezarna-suczke-oczu-odcieli-ucho-zlamali-szczekę-to-co-dzisiaj-zwierze-robi-dla-ludzi-sciska-za-gardlo.html>
<https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/kto-chcial-zaglodzic-psa,n,1000001109.html>
<https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/skrajnie-wycienczony-pies-w-lublinie-sprawa-zajmuje-sie-policja,n,1000017868.html>
<https://www.dziennikwschodni.pl/swidnik/uprawial-seks-ze-zwierzętami-straz-ochrony-zwierzat-ostrzega-przed-zoofilem,n,999993834.html>
<https://www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/polska/katowal-psa-w-bialy-dzień-w-warszawskim-parku-zwierzę-nawet-się-nie-broniło/ar-AA1kywkQ?ocid=msedgdhp&pc=U531&cvid=413d4c90892a418db8c79968da049c84&ei=20>
<https://www.o2.pl/informacje/lodz-wrzucil-psa-do-smietnika-juz-go-nie-chcial-6561089832541056a>
<https://www.o2.pl/informacje/po-pijaku-skatowal-swojego-psa-teraz-stanie-przed-sadem-6717799187790688a>
<https://www.o2.pl/informacje/skatowal-psa-bo-był-nieposluszny-6560752076893024a>
<https://www.o2.pl/informacje/szczyt-okrucienstwa-wlal-psu-cala-butelke-domestosa-do-pyska-6596760640031712a>
<https://www.o2.pl/informacje/utopila-psa-w-basenie-chwalila-sie-jego-truchlem-w-sieci-6801359632587745a>
<https://www.o2.pl/informacje/wyrzucil-psa-z-balkonu-na-8-pietrze-sad-zlagodzil-jego-wyrok-6732740762208992a>
<https://www.o2.pl/informacje/zakopal-psa-zywcem-nie-daruja-mu-tego-nagroda-za-wskazanie-bestii-6798137603262976a>
<https://www.o2.pl/informacje/zwyrodnialec-zatlukl-psa-kijem-od-szczotki-jego-tlumaczenie-szokuje-6683174685608448a>

<https://www.opowiadka.com/opowiadki/przezyla-ta-suczka-przerazajace-jakim-trzeba-by-czlowiekiem-aby-zrobic-cos-takiego/>
<https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-08-15/floryda-kobieta-utopila-psa-w-basenie-nagranie-trafilo-do-szeryfa/>
<https://www.rmf.fm/magazyn/news,50744,32-latka-celowo-utopila-swojego-psa-w-basenie-szeryfowi-puscily-nerwy.html>

Bibliografia

- Bartmiński, J. (red.). (2003). *Język w kręgu wartości. Studia semantyczne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Borkowska, E., Borkowski, A., Długolecka-Pietrzak, M. i in. (red.). (2018). *Kot w literaturze, kulturze, języku i mediach*. Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego. Stowarzyszenie.
- Borkowska, E., Borkowski, A., Kozak, E. i in. (red.). (2019). *Pies w literaturze, kulturze języku i mediach*. Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego. Stowarzyszenie.
- Dąbrowska, A. (red.). (2003). *Język a Kultura* (t. 15): *Opozycja „homo – animal” w języku i kulturze*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Gorlewska, E. (2019). *Słownictwo aksjologiczne w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Znaczenia tekstowe a konotacje potoczne*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Kolberová, U. (2014). Wyzwiska z komponentem „pies” w języku polskim. *Opera Slavica, R. 24, z. 2*, 29–37.
- Kołąkowski, L. (2004a). *Mini wykłady o maxi sprawach. Trzy serie*. Kraków: Wydawnictwo „Znak”.
- Kołąkowski, L. (2004b). *O co nas pytają wielcy filozofowie*, Kraków: Wydawnictwo „Znak”.
- Kompa, K. (2019). Co to są słowa książkowe? O potrzebie uściślenia kwalifikatorów słownikowych na przykładzie wyrazów opatrzonych kwalifikatorem *książk*. w „Słowniku języka polskiego” pod redakcją Mieczysława Szymczaka. *Linguistische Treffen in Wrocław, 15*, 295–302.
- Krzeszowski, T. (1999). *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Oskiera, A. (red.). (2007). *Antynomie wartości. Problematyka aksjologiczna w językoznawstwie*. Łódź: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi.
- Puzynina, J. (1992). *Język wartości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Skorupska-Raczyńska, E., Rutkowska, J., Kuska, W. (red.). (2013). *Kot w kulturach świata*. Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.
- Skorupska-Raczyńska, E., Rutkowska, J., Kuska, W. (red.). (2016). *Koń w kulturach świata*. Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Naukowe Akademii im. Jakuba z Paradyża.
- Skorupska-Raczyńska, E., Rutkowska, J., Żurawska-Chaszczewska, J. (red.). (2012). *Pies w kulturach świata*. Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.
- Sobstyl, K. (2017). Wartościowanie człowieka i psa w ogłoszeniach adopcyjnych zwierząt. W: A. Kiklewicz, J. Piwowar (red.), *Wartości i wartościowanie we współczesnej humanistyce. III: perspektywa językoznawcza* (s. 145–154). Olsztyn: Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Sobstyl, K. (2019a). „Bydłę mnie chapsnęło” – negatywne obrazowanie psa w komunikacji internetowej. W: E. Borkowska, A. Borkowski, E. Kozak i in. (red.), *Pies w literaturze, kulturze*

- języku i mediach* (s. 227–238). Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego. Stowarzyszenie.
- Sobstyl, K. (2019b). Językowe obrazowanie zwierząt i ich ochrony w polskich rozporządzeniach i ustawach na przestrzeni stulecia. W: J. Klimek-Grądzka, M. Nowak (red.), *Dziedzictwo językowe przeszłości – w stulecie odzyskania niepodległości* (s. 135–147). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
- Szymonik, D., Jasińska, M., Siepietowska, J. i in. (red.). (2016), *Koń w języku, literaturze i kulturze*. Siedlce: Wydawnictwo IKRiBL.
- Taras, B. (2023). „(Nie)ludzki pan”. Obraz psa ofiary w mediach. *Słowo. Studia językoznawcze*, 14, 225–242.
- Tokarski, R. (2001). Słownictwo jako interpretacja świata. W: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski* (s. 343–370). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Tokarski, R. (2014). *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.